Helmonds Heem

liotheek en Prentenkabinet
vinciaal Genootschap van
sten en Wetenschappen in
rd-Brabant, 's-Hertogenbosch

Heemkundekring
Helmond
Peelland

Uitgave van Heemkundekring
HELMOND
Peelland
Opgericht 24 mei 1948

Maart 1983 - nr. 1

INHOUD:

Helmond op de drempel van een nieuwe tijd
J.J.F. de Waal 1

De beginjaren van de Helmondse Machinefabriek Begemann
G. van Hooff 29

6 Juni 1893
J. Zeeuwen 40

ISSN 0166-3585

DRIEMAANDELIJKS TIJDSCHRIFT

Secretariaat en abonnementen

C. van Lierop
Helmondselaan 1
5702 NL Helmond

Redaktie:

J.H. van Hooydonk
G. van Hooff

J. Zeeuwen

Redaktie-adres:

Bakelsedijk 59
5701 HB Helmond

Kringlidmaatschap inclusief abonnement: f 25.– per jaar

Abonnement zonder kringlidmaatschap: f 15.– per jaar

Penningmeester:

H. van Laarhoven
Steenweg 59
5707 CE Helmond

Giro 26.41.099
Amrobank Helmond
rek.nr. 48.80.23.300

HELMOND OP DE DREMPEL VAN EEN NIEUWE TIJD

J.J.F. de Waal

Toen de Fransen ons land in het laatste decennium van de achttiende eeuw bezetten betekende dat het einde van de Republiek van de Verenigde Nederlanden, die sinds 1648 bestaan had. Zoals bekend heeft de Franse Revolutie, waarvan de komst der Fransen hier ook een uitvloeisel was, een omwenteling teweeggebracht met verstrekkende gevolgen voor het gehele maatschappelijke leven in West-Europa. Op 1 februari 1793 verklaarde Frankrijk de oorlog aan Engeland en aan de Republiek der Verenigde Nederlanden. Generaal Dumouriez, bij wie zich een Bataafs legioen onder Daendels had aangesloten, deed met zijn republikeinse Franse soldaten een inval in het zuiden van ons land. Na Breda veroverd te hebben werd hij in zijn verdere opmars gestuit te Willemstad aan het Hollands Diep. In verschillende plaatsen in Staats-Brabant plantte men evenwel de vrijheidsboom als teken dat er een nieuw tijdperk was begonnen. Zo ook in Helmond, waar deze gebeurtenis op donderdag 21 februari 1793 plaatsgreep.

Hoe een en ander hier destijds in zijn werk gegaan is kan men bij plaatselijk bekende auteurs als Aug.Sassen, A.M.Frenken en J.J.M.Heeren naleze (1) Heeren gaf op dit punt de meest gedetailleerde inlichtingen.

Hij ontleende zijn stof aan een brief van 27 juni 1793 uit de Collectie Wesselman van Helmond, welke zich thans in de gemeentelijke archiefbewaarplaats van Helmond bevindt.(2) De bewuste brief was door stadssecretaris H.Tromp aan de heer van Helmond C.F. Wesselman geschreven. Tromp wilde zich ten opzichte van C.F.Wesselman rechtvaardigen voor zijn houding tijdens het verblijf der Fransen in Helmond.Hij had als een der weinige Franssprekende burgers allerlei zaken met de bezetters moeten regelen en aanwezig moeten zijn bij het planten der vrijheidsboom. Alles was niet geheel naar de zin van C.F.Wesselman geschied, die zoals begrijpelijk is niets van de Fransen en hun ideeën moest hebben, bevreesd als hij was voor het kwijtraken van zijn positie als heer van Helmond,maar vooral van zijn bezittingen. De verhouding tussen Tromp en Wesselman was dan ook danig vertroebeld geraakt.

Er zijn intussen nog enkele brieven ontdekt die met genoemde zaak verband houden. De desbetreffende correspondentie van die tijd bestaat nu uit drie brieven van H. Tromp, resp. d.d. 5 en 25 mei 1793 en 27 juni 1793 aan C.F.Wesselman geschreven, alsmede uit de minuut van een uitgaande brief door C.F.Wesselman op 1 juni 1793 aan H. Tromp geschreven.(3) De brieven belichten een belangrijke periode uit de geschiedenis van Helmond. Men leest het verhaal van een voorname ooggetuige, die zich bovendien voor zijn houding trachtte te rechtvaardigen, hetgeen het waarheidsgehalte van de beschreven gebeurtenissen verhoogt. De correspondentie is ook interessant omdat er de motieven en de persoonlijke houding van enkele vooraanstaande Helmondse burgers ten opzichte van de feiten uit blijken. Een integrale publikatie van de inhoud der brieven is dan ook alleszins gerechtvaardigd, mede omdat het belangrijkste stuk, de zeer uitvoerige brief van 27 juni 1793, in slechte materiële toestand verkeert. Publikatie voorkomt zo dat gegevens, die voor de kennis van de geschiedenis van Helmond van belang zijn, verloren gaan.

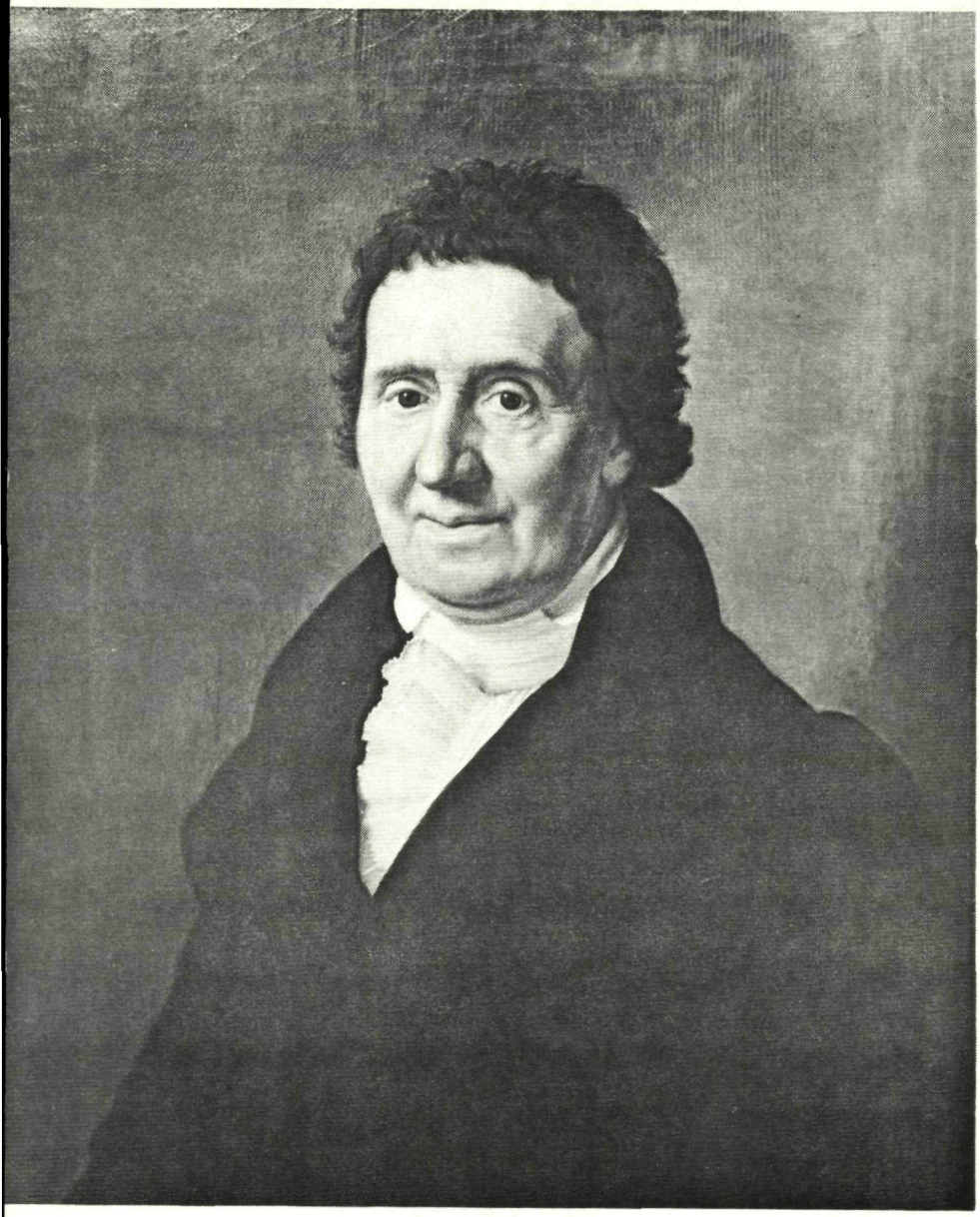

C.F. Wesselman 1746 - 1825 koper van het kasteel in 1781 en laatste heer van Helmond.

Hierna volgt een transcriptie van de vier brieven in chronologische volgorde. Allereerst de twee bij Wesselman ingekomen brieven van Tromp; vervolgens de (ongedateerde) minuut van Wesselmans brief aan Tromp en tenslotte het daarna ontvangen schrijven van de stadssecretaris als antwoord aan de heer van Helmond. De eerste drie brieven beginnen met enkele zakelijke mededelingen, waarna spoedig op de gebeurtenissen rond het planten van de vrijheidsboom wordt overgegaan. Omdat in de stukken nogal veel ongebruikelijke woorden voorkomen, is achter de brieven een lijst van vreemde woorden toegevoegd. Hoewel getracht is om de gehele tekst zo waarheidsgetrouw mogelijk weer te geven, was met name in de brieven van H.Tromp vaak moeilijk uit te maken of hij een letter "s" of "z" schreef. In gevallen van twijfel is steeds de letter "s" weergegeven.

"Weled.geb. e. Heer,
Mijnheer Wesselman,
Heere van Helmont etc.etc.
alhier.

Weled.geb. Heere !

Opzigtelijk de brief van den baron Van Rhemen (4) komt mij voor de daarin vermelde schikking gants niet ten voordeele van Helmont zoude zijn.Zullende het na mijn gedagte noodig zijn hetgeen daartoe relatief is nog eens naauwkeurig na te gaan. En ten reguarde van uwed.g. vriendelijke noodiging om heedenavond een pijp tot uwent te koomen rooken, moet ik uwed.g. met innig leedwesen voor uwed.g. vriendelijkheid bedanken. Naardien het met mijn manier van denken niet strookt tot uwent als vriend te verkeeren, zoolange ik in de verdenking blijve of ik geduurende het verblijf van de Fransen alhier met opsigt tot uwed.g. en geagte familie niet zoude gehandelt hebben overeenkomstig de agting en vriendschap, die ik uwed.g. schuldig ben. En ik twijffele ook geenzints of, indien ik direct had

moogen verneemen waarmeede ik mij in zooverre zoude hebbe vergreepen, om het denkbeeld te doen gebooren worden, dat men zig tot uwent in mij zoozeer bedroogen hadt gevonden, toen de Fransche alhier waaren of ik zoude ter zelver tijd in staat zijn geweest uwed.g. de ongegrondheid daarvan aan te toonen. Vergeeft mij deese kleine uitstap en gelooft ik als altoos na mijne zeernederige dienstoffertes met alle hoogagting mij noeme, weled.geb.e heere !

Uwed.geb. d.v. dr.,
(w.g.) Tromp.

Helmont, 5 mey 1793."

"Weled.geb.e heere !

Bijgaande terug de mij gesondene grosse (5) van de tauxatie van de molengereedschappen tusschen uwed. g. en Van Hout als zijnde de copie die uwed.g. toebehoord. Ik versogt alleen bij mijne laaste de minut van de tauxatie met Van Moorsel (6) die ik voor eenige weeken op een zondagnamiddag aan uwed.g. heb overhandigt als moetende deselve onder mij blijve berusten. De huurcedulle met Van Hout voor uwed.g. heb ik Willem al voor lang eens meedegegeeven in eene enveloppe om aan uwed.g. ter hand te stellen. Dus ik niet twijffele of uwed.g. zult deselve tot uwent vinden.

Opsigtelijk 't geen uwed.g. mij meld, dat uwed.g. denkt het niet noodig zijn zal om op mijn vorig briefje te antwoorden, want ik zeer ligt kan begrijpen, als er iets tegens mij was uwed.geb.rs mij niet zoude hebbe versogt, neeme ik eerbiedigst de vrijheid uwed.g. te antwoorden, dat mij zulx onmogelijk is om te begrijpen, naardien ik, vergeef het mij weled.geb. heere!, van 't contrarie de klaarste preuves hebbe. Dan (7) het schijnt mij toe men... (8) goedvind deese materie verder te ondersoeken, waarom ik mij dan ook al wederom zal moeten vergenoegen met die satisfactie die mij

mijn geweeten dicteert. Ik kan egter alhier niet afzijn ter kennisse van uwed.g. te brengen, 't gebeurde omtrent eene beschuldiging die onder anderen de hr. Van Swijndregt (9) mij zeide ten mijnen laste te weesen. Namentlijk, dat ik aan een vrouw op een boodschap van mevrouw van Helmont (10) den eerste dag, dat het Franse voetvolk alhier was gekoomen en waarbij haar weled.g. mij verzogt om eens daar te koomen etc., zoude geantwoord hebbe: "Zegt aan mevrouw,dat zij haar gat eruit moet zien te bergen, zooals ik ook moet doen". Waarop ik dan ook direct aan de heer Van Swijndregt zeide zulx geheel onwaar was en ook mijelve volstrekt inquapabel agte om dergelijke boodschap aan mevrouw te laaten doen. Dat ik mij ook niet herinnerde wie vanwegens mevrouw van Helmont op voors. e tijd tot mijnent geweest was en dat het mij nog onbegrijpelijker maakte was, dat mij nog zeer goed in geheugen lag ik op gem.e dag wel driemaal met de commandant op het casteel was geweest en ook alle drie de keeren uwed.g. en mevrouw had gesprooken, zonder dat mij op die tijd, of zoolang de Fransche zijn hier gebleeven, mij over voors.e antwoord het minst door uwed.g. of mevrouw was te kennen gegeeven. Dan de juffrouw, bij voors. e. gesprek present zijnde, zeide, dat haar zeer wel voorstond Mieke Eynhouts mij voors. e boodschap vanwegens mevrouw hadt gedaan op of aan de stoep in haar bijzijn en terwijl ik tusschen verscheide Franschen en eenige ingesetenen alhier instond, dat ook nog zeer wel wist de gedaane boodschap door Mieke en het antwoord van mij daarop. Dan, welk laatste vooral geheel onderscheide was van voormelde uitdrukking, mijn eigen gewisse en voors.e getuygenis van de juffrouw deede mij op dat ogenblik besluiten om er geen verder ondersoek na te doen. Dan mij wierd aangeraaden dat ik Mieke behoorde te laaten roepen om van haarzelve te verneemen wat hiervan was. Deselve gekoomen zijnde, vroeg ik haar in het bijzijn van de juffrouw eenvoudig af of zij zig ook nog te binnen bragt, dat tijde de Fransche hier waaren aan mij uit naam van mevrouw van Helmont bovenstaande boodschap gedaan te hebben, 't welk zij met ja beantwoorde en wel op een tijd, dat ik er verscheiden te woort moest

staan. Vervolgens vroeg ik haar of zij ook nog praeciese wist het antwoord, dat ik haar op die tijd had gedaan. Waarop zij mij direct en zonder dat zij na de woorde behoefde te zoeken zeide, haar geantwoord te hebben: "Mijn lieve Mie, zegt aan mevrouw dat ik onmogelijk op dit ogenblik kan koomen, dat zij zig tog zoo goed ziet te helpen als zij kan, dat ik zoo gaauw zal koomen als mij mogelijk is". Ziedaar haar antwoord zoo direct uit haar mond opgeschreeve. Eindelijk heb ik haar ook daarna nog gesegt dat ik betigt wierd met een heel slegt antwoord op haar gem.e boodschap gedaan te hebben, haar treffens voors.e woorden voorhoudende, dan waarvan zij zeide niets hoegenaamd te weeten. Daar nog een en ander bijvoegende dat ik om verdere verwijdering te praevenieeren alhier zal overstappen. Vergeef mij ik uwed.g. attentie in deese zoolang heb besiggehouden. Blijvende ik in afwagting van bij occasie eenig nader antwoord op het laaste lid van mijn voorig briefje te moogen ontfangen, met alle hoogagtingh, weled.geb.e heere !

Uwed.geb.e d.v. dr.,
(w.g. H.Tromp)

Helmont, 25 mey 1793."

"Weledelen heer !(11)

In andwoord op uwed. geëerde van 25 mey is dienende dat ik aan uwed. bij abuys de verkeerde grosse van de taxatie had teruggezonden en doordien men aan 't schoonmaken van de capel (12) is, hadden zij alle papieren in een kist gedaan, welke ik heden naziende zo vinde daarin de minuet van de taxatie met Van Moorsel welke hiernevens terugzende.
Wat de boodschap op de eerste dag dat het Fr.voetvolk is hier gekomen aanbelangt, die boodschap van mijn

HET COMMITTÈ VAN NOODLYDENDE.

De tekst bovenaan de prent luidt vertaald,
Het hemd is nader dan de rok.

vrouw is niet gedaan op den eersten maar op den 2den dag met verzoek om eens hier te komen, alzo de snijersbaas hier zoveel noten op zijn zang had met allerley dreygementen van brandhout, klot, bedden, dekens, lakens, potten, pannen, kaarsen en meer andere zaken te willen hebben, daar wij zoveel in ons vermogen was, hem mede hebben geholpen. Dog die vent was altoos dronken en nimmer tevreden. Dat ik aan mijnheer uwed. broeder diverse reysen hebbe verzogt uwed.te vragen van eens hier te komen en tog bij de coll. te bewerken dat wij van die lastige snaak ontslagen wierden. Die snijer heeft ons geplaagt tot den 5den maart toe.

Nadat de Fr. den 6den waren vertrokken, is aan mijn vrouw onder andere praatjes over de Fr.op voorsz. boodschap geandwoord, hetgeen ik aan de heer Van Swijndregt daarna sprekende (over de overlast en de weinige subordinatie die er bij de voluntairs plaatshad en de weinige adsistentie ik in die tijd gehad hadde) verhaald hebbe, daarbij voegende dat ik het aan de vrees, schrik en alteratie waarin uwed.geweest was moest toeschrijven en den haat waarin ik bij het volk was afgemaald, dat uwed. buyten een eersten dag met de coll. zo weinig op het casteel waart gekomen, daar ik mij niet kon voorstellen uwed. enige reden toe gegeven te hebben.

Nadat de heer Van Zwijndregt uwed.had gesproken,heeft zijn weled. ons verzekert dat die boodschap verkeert was overgebragt. Ik heb mijn vrouw verzogt daar eens nader na te vragen, dog toen wierd het andwoord van uwed. in zoverre verandert: " Zij moeten zig op 't casteel zien te redden zoals ik ook moet doen",en de meerdere gezegdens kon men zig niet herinnerren en waren zo niet geweest.

Het is niet van heden of gisteren dat ik op 't gedraay en intrigues van de Helm. heb leren kennen en hebbe dus op die wijvepraat geen agt geslagen,hetgeen ik uwed. zou gezegt hebben wanneer ik uwed. hier alleen had gesproken, dog uwed. schijnt over die zaak niet gaarn te spreken, aboucheren. Toen de vrijheidsboom gezet zou worden, heeft Lepine aan Charles in

presentie van mijn vrouw gezegt, dat hij moest medegaan en een ton bier aan het volk geven, dog S.clode zey van twee ton. Wat de heer Redenbacher in die confusie aan uwed. gezegt heeft, word verschillent verhaald, dog dit is zeker, dat uwed. aan 't volk gezegt heeft om op 't stadhuys bier te drinken. (13)

Tegen den avond kwamen eenige burgers op 't casteel aan mijn vrouw zeggen, dat er door 't gepeupel zo ruw met het bier geleeft wierd, en dat zij den gehelen nagt wilden zuypen, 't geen mijn vrouw voor mijn bed quam zeggen. Waarop mijn vrouw Gijs aan uwed. heeft gezonden met deze boodschap, dat de Fransen hadden gezegt, dat Charles een of 2 ton bier moest geeven om den hospes te zeggen van voor ons niet meer te tappen. Dog de boodschap wierd werom gebragt, dat uwed. dat niet dorst te zeggen.
Ik zond andermaal met dezelve boodschap,dog kreeg ook bijna hetzelve antwoord. Aan wien tog kon ik nader de boodschap laten doen als aan uwed. die aan het volk of aan den hospes die boodschap had gedaan ? Ook kon ik niet weten of er van de stad of door andere bier wierd gegeven. Tussen 8 en 9 uur kwam de vorster uyt naam van den hospes op 't casteel vragen hoeveel bier dat er gegeven moest worden,dat er al omtrent vier tonnen ledig waren. Waarop door mijn vrouw is geandwoord, dat door de Fransen was gezegt, dat er een of 2 ton bier moest worden gegeven, dat den hospes voor onze reek.g niets meer moest tappen, maar direct uytscheyden. Daarna is hier verhaald dat de praesident den hospes geraden had om op 't casteel te laten vragen hoeveel bier hij moest geven.

Het facit van de gehele France affaires is dit, dat ik nimmer hebbe gedagt of hebbe kunnen denken dat uwed. enige intentie heeft gehad om mij te benadelen, maar 'tgeene geschiet is, is veroorzaakt door de confusie, vrees en schrik, waarin wij destijds alle gedompelt waren. Het is darom,dat ik uwed. op 't casteel hebbe verzogt en ook gemeld van niets tegen uwed. te hebben. Ik meen destijds gehoort te hebben, dat er bij 't retour van den vorster reets vier ton en om-

trent 30 kannen waren gesopen en vermorst. Den hospes kon daar geen schade bij lijden. In vroeger jaren heb ik aan Van der Wallen (14) bij gelegenheid van 't zetten van 't schavot als andersins f.8,- per ton betaald, 'tgeen de schutterijen ook gewoon zijn. Verzoeke den hospes voor mijn reek.g maar tegens die prijs te betalen. Zullen het daarna zamen wel verrekenen."

"Weledelengeboren heere !

Eerder zoude ik uwed.g. op desselfs zeergeagte van 1e juny geantwoord hebben, dan gebrek aan tijd was daarvan oorsaak. Of de bewuste boodschap door Mieke de Slagter op den 1e of 2e dag dat de Franschen hier zijn geweest is gedaan, wil mij gaarne ontgeeven, als doende zoozeer niet ter zaake, als het daarop gegeeven antwoord en waaromtrent ik mij dan ook tot mijne vorige refereere. Mijn broeder heeft mij tijde, dat de Fransche hier waaren, nu en dan wel gesegt uwed.g. gaarn had ik tot uwent wat meerder zoude koomen, dog nooit in die dringende smaak als uwed.g. thans gelieft op te geeven; en naadien ik nooit geen ogenblik rust in die tijd had, heb ik gem.e mijns broeder ook van tijd tot tijd verzogt bij uwed.g. te gaan om te verneemen of uwed.g. in 't een of ander konde assisteeren.

Dat ik bij dag nooit geen ogenblik tijd hadt en zulx ook alleen het beletsel was, dat ik alstoen niet meerder op het kasteel kwam , zal ik aan uwed.g. eige oordeel overgeeven met de dagen op te tellen dat de Franschen hier zijn geweest, te weeten donderd. den 28 february zijn delselve gearriveert. Op die dag ben ik tot uwent geweest. Vrijdag bij de volont. den geheele dag van 's morgens 8 tot des avonds 11 uuren ten mijnen huise krijgsraad gehouden zijnde en geduurende al die tijd ten minsten altijd tusschen de 2 en 300 man in het huis hebbende, dienselve dag weder cavalerij en infanterie in de stadt krijgende, was oorsaak ik die dag onmogelijk tot uwent konde koomen. Saturdag voormid. weder cavalerij inkoomende en 's namiddags met den coll. Ballot en andere over de fouragie besig

geweest zijnde, ben ik egter dien avond nog op 't kasteel geweest. Sondag de geheele voorm. weder besig geweest met de collonellen en andere officieren en het vervolgens voorgevallene met de kerk, maakte het geheel onraadzaam voor mij om niet zooveel mogelijk bij de coll. van de volont. te blijven. Maandagmorgen ben op het kasteel geweest, meede om de coll. Ballot te spreeken, die toen reeds vertrokken was en vervolgens met de lieut.t-coll. Massa tot mijnent geretourneerd. Dingsdag voorm. al weder met de lieut.t-coll. Massa over de aangekoomen en nog uit te schrijven voeragie geoccupeert geweest en in de namiddag de tijding tot het vertrek der troupes koomende, was 't mij onmogelijk mij een ogenblik te absenteren. Woensdag zijn ze vertrokken. Ziedaar eenige van mijne voornaamste besigheeden in die tijd. Waarbij nog komt, dat van het ogenblik dat de Fransche gearriveert en weder vertrokken zijn, er van 's morgens vroeg tot diep in de nagt nooit geen ogenblik stilstand was, of ik moest er differente zoowel van de Fransche als van de regenten en burgers te woord staan, briefjes ervoor schrijve etc. Dat voors.e opgaave van mijn occupatiën, moeielijkheid, hooftbreeken enz. gantsch niet te ruim is opgegeeven, zullen mijne goede vrienden die van tijd tot tijd bij mij waaren en mijne naaste buuren, indien nog bescheidentheid genoeg besitten om de waarheid te zeggen,volstrekt moeten getuigen. Mijn broeder heeft mij wel gesegt uwed.g. zig zeer over de snijdersbaas hadde beklaagt met versoek de command.t van de volont. daarover te spreeken, 'twelk uwed.g. verseker, niet alleen ik, maar ook de juff.w en mijn br., alsmeede over het verplaatse van 't hospitaal, differente maalen te hebben gedaan tot zooverre dat ik zeker weeten, zijned. omtrent de snijder ogenblikkelijk ordre heeft gesteld. Of die ordre al of niet direct is geëxecuteerd heb ik niet vernoomen. Den 2e maart uwed.g. over differente zaaken meede over het hospitaal spreekende, weete ik niet uwed.g. mij 't minste van die snijdersbaas heb gemeld, zijnde die suppliant met nog twee snaaken ook die eigen namiddag door Hilkhuysen en Van Brussel (15) bij den dominé in quartier gebragt. En wat wij na veel instanties omtrent het hospital van de gem. comm.t heb-

be verkreegen, hebbe uwed.g. reeds voor lang mondeling gecommuniceert. Wenschende ik daar wel geloof in mag vinden, kunnende ik het anders ook wel met getuigen bevestigen.
Wat belangt den overlast door uwed.g. geleeden en de weinige subordonnantie die er bij de volont. plaatshad, daarvan heb ik na evenredigheid van mijn per - soon, zoo niet meer, ten minste zooveel als imand alhier, geleeden. En nopens de weinige assistentie daar uwed.g. zig over beklaagd destijds te hebben genoeten, daaromtrent heb ik uwed.g., wat mijn persoon aangaat, hierboven (zoo ik meene) rekenschap van gedaan. En ik verseker uwed.g.al nog op mijn eer,dat ik op die tijd nimmer geweeten heb uwed.g. er zoo op stond, dat ik meerder op 't kasteel had behooren te koomen, in welk geval ik dan tog die tijd à tout pris zoude gesogt hebben. En dat uwed.g. het aan de vrees, schrik en alteratie, waarin ik geweest was en den haat, waarin uwed. g. hier door 't gemeen bij de Fr. was affgemaald,moest toeschrijven, dat ik buyten den 1e dag met de coll. zoo weinig op het kasteel was gekoomen en dat uwed.g. zig niet konde voorstellen mij eenige redenen daartoe gegeeven te hebben, zoo kom ik uwed.g. versekeren, dat schoon ik niet ontkenne bij 't eerste arriviment van de Fr., ik geheel zonder eenige schrik of vrees zoude zijn geweest, egter verre af was dan deselve mij zoo geheel zoude hebbe overmeesterd, dat ik t' eenemaal uwed.g. belangens zoude hebben vergeeten, of bij alle voorvallende gelegentheeden getoond te hebben niet te weeten, wat ik zeide of deede. Zooals mij niet gemist is in diegeene te bespeuren, daar uwed.g. als toen het meeste vertrouwen op stelden, of den haat waarin uwed. g. door het gemeen bij de Fransen was gebragt, mij zoude hebben kunnen terughouden meerder tot uwent te koomen, agte ik voor mij het vernederentste denkbeeld, dat uwed.g. ooit van mij zoud kunnen voeden. Neen, weled.geb. heer !, die laagheid is nooit in mij opgekoomen. Verscheidene door mij gedaane stappen, die het contrarie van dien ten duidelijkste kenmerken, strekken daarvan ten bewijsen. En waarover ik thans nog bij mijzelve zeer veel satisfactie gevoelen, ook indien het mij daar gehapert had, zoude ik evenzoo min om den an-

deren dag als niet meermalen tot uwent zijn gekoomen. Laatende voorts die slegte manier van denken voor de zoodanige van uwed.g. vrienden over, die zulx met de daad ten duidelijkste hebbe getoond en, daar ik meene, zoo ik wel geïnformeerd ben, uwed.g. ook gantsch niet onkundig van zijt. Dat de coll. na den eersten dag zoo weinig op 't casteel is geweest, meene ik de reden wel van te weeten. Dan vermits alles ten dien opsigte zedert die tijd zooverre van gedaante is verandert, agte ik het voor uwed.g. der moeite niet waardig uwed.g. alhier daarmeede besig te houden. En ten aansien uwed. g. zig niet konde voorstellen mij eenige reden daartoe gegeeven te hebben, dat geloove ik zeer gaarne,naardien op die tijd daartoe ook bij mij geen de minste schijn van reeden voorhanden was. Moetende ik alhier nog bijvoege, dat mij niets nuttiger voor uwed.g. en mijn eigen belangens voorkwam dan dat wij de opperhoofde tot vrinden hadden, zooveel mogelijk bij deselve waaren en te tragten bij hen noodzaakelijk te worden.
In hoeverre ik daarinne geslaagt was, bijsonder bij de coll.van de volont., kunnen diegeenen, die dagelijks bij mij waaren, best getuygen en door middel van den laast gem.e was ik ook zeer gerust, dat uwed.g. en familie, nog niemand der protes (16), eenig molest door burgers of militaire zoude geschieden. Niettegenstaande wij van tijd tot tijd schrikkelijke uitdrukkinge over de protes in het generaal en met relatie tot uwed.g. in het bijzonder moeste hooren en zelfs nog wel meede van voornaame officieren alsmeede, dat mij van den beginnen dat de troubles alhier aanvang hebben genoomen, alsook na het eindigen van deselve, mij bij alle gelegentheeden zoo uit uwed.g. eigen woorden als brieven ten duidelijkste is toegescheenen, uwed.g. nimmer van den regten toestand der zaaken buiten uwed.g. casteel alhier voorgevallen genoegzaam zijt onderrigt geweest.

Ik hoope dit een en ander uwed.g. volledig zal doen zien ik op meergem.e tijd om geene redenen hoegenaamd anders als dat ik volstrekt de tijd niet meerder had en ook niet heb geweeten uwed.g.zulx zoozeer begeerde en nimmer door vrees, schrik, haat of eenigerhande

kwaade intentie niet meerder tot uwent ben gekoomen. En indien ik het door uwed.g. voors.e gem.e direct had moogen verneemen, had ik uwed.g. ook aanstonds voldoening kunnen geeven, hetwelk mij vooral veel desplasir zoude benoomen hebben.

Wat het bier betreft, ten dagen van het zetten van de zoogenaamde vrijheidsboom gedronken, dienaangaande heb ik direct mevrouw van Helmont van het wesentlijke van die zaak geïnformeert. En ik had ook vermeend, ik wel zooveel geloof bij uwed.g. en mevrouw zoude gemeriteert hebbe als den heer Redenbacher. Dan ik zal nog eens de moeite neemen 't gebeurde deswegens praecies na waarheid op te geeven, te weeten: Nadat ik op die dag van het kasteel met de jongeheer (17) en de hr.R., mitsgaders Lespiné, Sinclode en nog eenen ruiter tot mijnent was geretourneert, vroeg den heer R. eerst aan doct.r Guljé (18) aldaar, benevens den advocaat Van Moorsel, schepen Hilkhuysen en meer anderen,meede present, of, vermits hij de taal niet genoeg magtig was, wel uit naam van uwed.g. na het zetten van den boom aan 't volk wilde zeggen op het welsijn van de Fr.Rep. en uwed.g. gesondheid, zooveel bier als zij lusten op het stadhuis te gaan drinken. Dan voor welke commissie gemelde doctor zijned. direct bedankte. Eenige ogenblikke daarna, na alvoorens hetzelve versoek en met deselve uitslag aan den ad.v.t Van Moorsel te hebben gedaan (welk laaste ik egter zelve niet gehoord hebbe) wierd mij zulx ook door den hr. R. ten strikste versogt. Hoe ongaarne ik het ook deed, nam ik het egter ten reguarde van uwed.g. en uit meedelijden voor den R. op mij,vragende zijned. ter zelver tijd nog af, of mevrouw niet bepaalt gesegt had, hoeveel tonnen; want dat ik meende voor eenige dagen van mevrouw gehoort te hebben er een of twee tonnen bij den boom voor het volk zoude werde gelegt. Waarop eerst de heer R. antwoorde: "Neen, neen , zij moeten maar zooveel drinken als zij willen". Voegende er den jongeheer nog bij : " Laat ze zuypen dat ze borsten ! ",(19) 'twelk mij op die tijd al gansch niet aanstond, als kunnende daar niet veel goeds uit voorsien. Dat 't-geen voors.e alsoo is geschied, zal ik voor mijn per-

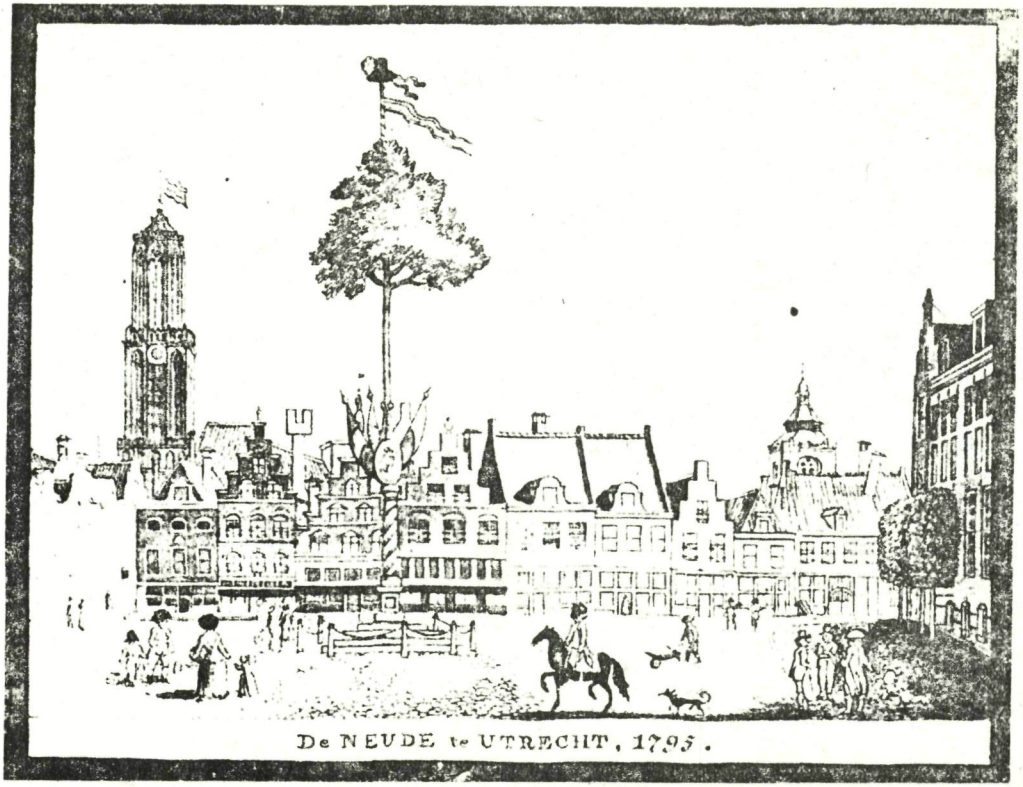

De vrijheidsboom op de Neude te Utrecht (1795).

soon zeer gaarne met eede bevestigen, zijnde doct.r Guljé, schepen Hilkhuysen en de juffrouw insgelijks bereid hetzelve te verklaaren.

Vervolgens is den boom geset en heb ik daarna aan het volk gezegt: "Burgers, gij word uit naam van den burger W. versogt op het welzijn van de Fr. Rep. en de gesondheid van den burger W. op het stadhuis bier...." Hier wilde ik voortvaaren, dan wierd daarin volstrekt gestuit door het schrikkelijk schreeuwen, jouwen en vloeken over voors.e harangue, 'twelk mij op dat ogenblik een weinig van mijn stukken bragt. Zijnde daarop weder met de jongeheer, d.hr.R. en de Fransche tot mijnent geretourneerd, alwaar een ogenblik daarna Bruynaarts (20) kwam aangeloopen, zeggende: "Regenten willen wijn hebben. Wat moet ik daarmeede doen ?" Sinclode, daarbij present, antwoorde den hospes in gebrooken Hollands: "Tous bier, niet de wijn,tous égalité !" Voegende de hr. R. daar toen onder meer verder bij: "Laat zij maar zooveel bier drinken als zij willen". t'geen de hospes bereid is meede aan uwed.g. in persoon te zeggen. Dat nu de hr. R. in het verhaalen daaromtrent verschild, kan zijn, dan ik laate het uwed.g. nu zelfs beoordeelen en ik geloove ook, dat alle degeenen die den heer R. op die tijd, van dat in de stadt is gekoomen en weder na het kasteel geretourneerd, van nabij hebben gesien, zeer gaarne zullen bekennen, zijned. al die tijd zijn contenance zoover kwijt was, dat niet wist wat zeide, deed, of bij hem omging. En ik vergeef zijned. ook gaarn, dat zijned. het door hem begaane grof abuis mij op den hals heeft gevreeven, vermits ik het volkomenste bewijs ter contrarie als voors. e tot mijne volkoome decharge hebbe.

Uwed.g. gelieft verder in uwed.g.messive te zeggen: "Dog dit is zeker, dat uwed. aan t'volk gesegt hebt om op het stadhuis bier te drinken". 'tGeen op die tijd aan het volk gesegt hebbe, is hiervoor door mij opgegeeven, te weeten, uit uwed.g. naam op speciaal versoek van den heer R.
Des avonds van dien fameuse dag heb ik weliswaar twee boodschappen van mevrouw gekreegen met versoek,"dat

ik 't bier aan het volk op zoude zeggen". Nimmer is ons iets van den hospes gemeld, hetwelk wel geen groot onderscheid maakt. Dan ik verklaar uwed.g.alsnog ik het niet dorst te doen en dat ik liever al het bier zelver zoude betaald hebben, als op die tijd onder zoo een ijselijke schaar van dronkvolk te gaan om zulx te zeggen en daar, indien er iets onaangenaams mij door overkoomen was, vertrouwe ik dog uwed.geb. s nog minder dienst, als dat bier bedraagd, zoude zijn geschied.

Uwed.g. **zegt vervolgens**: "Aan wien tog kon ik nader die boodschap laaten doen, als aan uwed., die aan het volk of aan den hospes die ordre van te drinken had gegeeven ? Ook kon ik niet weeten of er door de stadt of van anderen bier was gegeeven ". Waarop uwed.g.kortelijk antwoorde, dat na mij gedagte die boodschap aan niemand behoorde als aan den hospes en of ik al of niet aan het volk of aan den hospes die ordre van te drinken had gegeeven, is uwed.g.uit hetgeene voors.e genoegsaam gebleeken. En dat uwed.g. niet konde weeten of er door de stadt of van anderen bier was gegeeven, is wederom een bewijs de hr.R. of door ontsteltenis of door iets anders niet heeft geweeten, wat er in zijned. bijsijn is omgegaan.

Wijders vervolgt uwed.g.: "Uwed. had immers zonder 't minste gevaar aan den hospes kunnen zeggen,dat hij op het kasteel moest laaten vraagen hoeveel bier dat er gegeeven moest worden, zooals den president daarna gedaan heeft (indien ik wel geïnformeert ben). Tusschen 8 en 9 uuren kwam de vorster uit naam van den hospes op het kasteel vraagen hoeveel bier dat er gegeeven moest worden etc." Wat het eerste betreft, zoo kon ik onmogelijk in aanmerking van de hiervoor verm.e door den hr. R., en gantsch niet door mijn gegeevene ordre tot het drinken, den hospes in den beginnen zeggen,op het kasteel moest laaten vragen hoeveel bier er moest gegeeven worden, naardien zooals voormeld de ordre van de hr.R. daartoe bij herhaling onbepaald was gegeeven. Na het bekoomen van de voors.e boodschappen, als wanneer ik van het begaane erreur door d.hr.R.onderrigt

Caricatuur van de Engelsman James Gillray (1756 - 1815) uit 1796. Een propagandaprent in opdracht van Engelse tegenstanders van de Bataafse Republiek.

wierd, heb ik direct getragt den hospes daarover te spreeken, dan 'twelk op dat tijdstip geheel onmogelijk was. Waarna mij weder na huis begeevende, den vorster heb laaten opsoeken, die eenige tijd daarna koomende door mij wierd afgevraagd hoe het dog met het bier drinken toeging. Waarop hij antwoorde, het er zoo toeging, hij ermeede niet bij dorst koomen. Egter recommandeerde ik hem dog op een of ander manier te gaan zien hoe het ermeede geleegen was, ten welke einde ik den schepen Hilkhuysen ook al hadt versogt.Den vorster, kort daarop retourneerende, zeide mij onder meer, den hospes het ook al reeds zoo moede was uit hoofde aldaar zoo een geweld was, dat alles zat begon te worden en hij geen meester meerder in zijn eigen huis was. Versoekende van mij te weeten, wat er in te doen.Wanneer ik Kuffers (21) weder direct na den hospes heb teruggezonden met ordre aan den hospes te zeggen,dat ik gaarne had hij hospes op staande voet imand van zijnentwegen na het kasteel zond om positive ordres te hebben, hoe verder met het bier te doen. Dan dat ik absolut niet verstond, ik in het een of ander meerder zoude genoemd worden en ook de gevolgen voor diegeen overliet, die er door zijn onbesonnentheid de oorsaak van was. Den vorster gem.e boodschap den hospes gedaan hebbende, is daarmeede ogenblikkelijk na het casteel gegaan. Hoe laat het alsdoen is geweest, weete ik niet praecies, dog mij dunkt zulks nog alles voor 8 uuren is geschied. Dat dit een en ander zoo is toegegaan, weete ik niet alleen zeer wel, maar heb, terwijl ik deese schrijve, Bruynaarts en Kuffers zulx nog eerst afgevraagd; welke mij beide gesegt hebben, bereid te zijn, zulx ook des gerequireerd wordende, aan uwed.g. zelve te zeggen, zooals zij ook beiden zeer gaarne zullen getuigen, niet te weeten dat de president ter dier tijd nog met Bruynaarts, nog met Kuffers tot het haalen van voors.e ordres op het kast.e of ietwes daartoe betrekkelijk heeft gesprooken en waaraan ik voor mij ook gantsch niet twijffele om gewigtige redenen. Zullende uwed.g. hieruyt nu meede wel wien uwed.g. informatie dienaangaande meede geheel bezeide de waarheid is. Dan met meerder grond kan ik uwed.g. versekeren, zeer wel te hebben gehoord dat,na-

dat ik de voorm.e zooveel verwarring veroorsaakt hebbende boodschap aan 't volk had gedaan en weder ter raadkamer was gekoomen, de bewuste man, uwed.g.gem.e vriend, zig daar allerbijsonderst en gantsch niet smakkelijk over het geeven van het bier uitliet en bij die occasie nog eens repeteerde de schandelijkste uitdrukkinge met relatie tot uwed.geb.e etc.nopens het wedergeeven van de geweeren, 'twelk een en ander ik toen meede niet geheel onbeantwoord liet.

Hoeveel bier er praecies gegeven is, weete ik niet en of door de abusive ordres van de hr.R. den hospes daar al of geen schade bij kan lijden, is geheel buiten mij. Ik ben bereid gem.e hospes voor uwed.g. rekening te betaalen, indien ik maar mag verneemen hoeveel. En om geene meerdere verwarringe te maaken, versoeke ik allervriendelijkst uwed.g.een van uwed.g. domestiquen alvorens om de rekening gelieve te laate vragen. Zullende het mij in alle andere gevallen alleraangenaamst zijn met uwed.g. ordres mij vereerd te moogen zien.

Bij hetgeen uwed.g. het facit van de geheele Fransche affaire noemd, gelieft uwed.g. zig uit te drukken in deeser voegen: "Dat ik nimmer hebbe gedagt, of reden hebbe gehad te kunnen denken, dat uwed. eenige intentie heeft gehad om mij te benadeelen". In welke woorden na mijn insien egter niet onduidelijk opgeslooten legt uwed.g., schoon buyten mijn schuld, dog egter door mijn toedoen benadeelt zijt. Van welke laaste ik altoos geen de minste kennis hebbe. En indien er egter bij uwed.g. nog een schijn daartoe overblijft, dan versoeke het te verneeme om uwed.g.daar al meede voldoening over te geeven. Voorts zegt uwed.g.: "Hetgeene geschiet is, is veroorzaakt door confusie,vrees en schrik, waarin uwed.en wij alle destijds gedompelt waaren". Wat er eigentlijk praecies zoo met relatie tot uwed.g. persoon als goederen in die tijd is geschied, weete ik niet, en hetgeen uwed.g. daarin door de confusie, vrees en schrik, daar ik in was, is veroorzaakt, betuygen ik uwed.g. nog veel minder te weeten en wenschte zulx als boven en om deselve redenen meede wel te verneemen.

Ten besluiten voegd uwed.geb.erbij: "Het is daarom, dat ik uwed.als voor deesen op het kasteel hebbe versogt en ook gemeld van niets tegen uwed.te hebben". Toen uwed.g. mij het laastgemelde voor eenige tijd schreef, zoude ik uwed.g.deswegens mijne verwondering wel hebben te kennen gegeeven. Dan ik hoopte in die tijd nog op eene mondelinge explicatie in uwed.g.presentie met de hr.R. over het gebeurde geduurende voorm. e tijd en waartoe door den hr. Schumacher volgens zijn weled.s eigen woorden aan uwed.g. mijne intentie was te kennen gegeeven. Thans neem ik de vrijheid uwed.g. daarover mijn gedagte te zeggen. Dat ik zeer wel geloove, uwed.g. niets tegens mij heb, vermits ik versekerd ben uwed.g. daar nimmer eenige gefundeerde reden toe heb gehadt. Dan hoe was het mij mogelijk zulx egter overeen te brengen met hetgeen op dieselve tijd van den hr. Schumacher vernam, die mij zeide,mevrouw zig aan zijned.over haar meeste Helmontsche vrienden had beklaagt en insonderheid over mij en dat haar weled.geb.e zig zeer in mij bedroogen hadt gevonden. Hoe onverdiend mevrouw die gedagten ten mijnen aansien heeft opgevat, heb ik, zoo ik meene, in mijne vorigen genoegzaam aangetoond. Eenige voorafgegaane kleinigheeden en hetgeen nog zedert die tijd gebeurde, bevestigde mij in 't gevoelen mevrouw nog niet zeer gunstig omtrent mij dagt. En wel bijsonder op den 3e Pinsterdag, wanneer mevrouw van Helmont, de jongejuffrouw(22) en juff.w Scholten mijn deur voorbijgaande, terwijl ik op mijn stoep stond en tot tweemaal mijn hoed reeds in de hand hebbende om haar weled.geb.s en voors.e juff. w Scholten te groeten, mevrouw van Helmont en de jongejuffrouw goedvonden mij den rug zoolang toe te keeren tot geheel voorbij waaren, even of ik geheel onbekent was of dat men mij niet waardig agten weder te groeten. Eenige buuren, die uit hoofde hetzelve zoo zigbaarlijk wierd getracteerd, betuygde er mij zelfs hunne verwondering en teffens satisfactie over. Op dat ogenblik wil ik wel bekennen, had ik er, voor zooveel mevrouw en de jongejuff.w belangt, veel gevoelen van. Dan het gewoone beloop van de meeste wereldsche zaaken nagaande, keerde ik allengskens tot mijn vorige kalmte weder.

Hiermeede vermeene ik de voornaamste inhoud van uwed. g. messive beantwoord te hebben, dog alvoorens ik van deese materie afscheide, neeme ik de vrijheid uwed.g. op mijn beurt te zeggen, dat ik en meer anderen alhier vermeene zeer weinig obligatie hebbe aan de heer R. over zijned. gehoudene conduites met de eerste van tijd tot tijd hier gekoomene Fr. Want de dwangmiddelen, die zij zoo aan mij als anderen over een zeer gewigtig punt, alhier voorgevallen, hebben aangedaan, zijn, zooals ik alle redenen hebbe om te gelooven, nergens anders uit voortgesprooten als uit de onbesonnentheid,vrees en schrik van gem.e heer R. Zijne eige bekentenis , mij en nog imand anders gedaan, namentlijk, dat zijned. uwed.g. beste paart Keesje aan den lieut.t Lespiné en een orlogie aan Sinclode had toegesegt present te doen als deselve bewerkte en zorgdroegen, dat uwed. g. wierd vrijgelaaten om om den boom te dansen en zulx bij het volk wel te maaken, met te spargeeren het paard van uwed.g. door Lespiné was gekogt en nog meerder omstandigheeden daartoe relatif, met bijvoeging de onvergenoegtheid die mevrouw daarover toonde (en dat mij ook waarlijk niet verwonderde) met door het huis te gaan zonder hem meer aan te sien. En voorts nog zeer veel dat ik te onvoegelijk agte om onder uwed.g.gesigt te brengen tot zooverre, dat zijned. aan het huilen geraakte en zeide dat ogenblikkelijk uit mijn huis weg wilde gaan zonder weder na het casteel te retourneeren. Van welk voorneemen nog imand de moeite heeft genoomen zijned.terug te brengen. Zulx alles, zegge ik, bevestigde mij in voors.e denkbeelden en uwed.g., over dit laaste nader explicatie van mij begeerende, ben ik bereid uwed.g. zulx mondeling te geeven met nog eenige omstandigheeden daartoe relatif, alsmeede omtrent het voorgevallen met het borgblijve door d.hr.R.bij Sluyers alhier voor het restant van een orlogie.

Ten besluite neeme ik meede de vrijheid uwed.g.en mevrouw bij deese te betuygen, het mij van harte leed is, ik zoo geheel onverdient, zoo niet al het vertrouwen van uwed.g., ten minste dat van mevrouw, schijn verlooren te hebben. Temeer daar ik bij alle naauwkeu-

rige herinnering nooit iets bij mijzelve kan vinden, dat ik uwed.g. geduurende meergem.e onrustige tijden door of buyten mijn toedoen eenigsints hebbe benadeelt of in de uitgestrekste zin gesprooken aan datgeene hebbe gemanqueerd, dat uwed.geb.s verschuldigt ben en dat, waare het niet uit zuyvere hoogagting, die ik uwed.geb.s altijd heb blijven toedragen, ik voorseker de moeite niet zoude genoomen hebben om zooveel papier om diergelijke netelige zaaken vol te schrijven. Om welke laaste verder voort te koomen ik solliciteere, indien uwed.g. over een n ander nader explicatie begeert, ik mag toegelaaten worden zulks vervolgens mondeling te moogen doen.

Noem-ende ik mij met alle hoogagtingh,
weledelengebooren heere!
Uwed.geb.e d.v.dienaar,
(w.g.) H.Tromp.

Helmont, den 27e juny 1793."

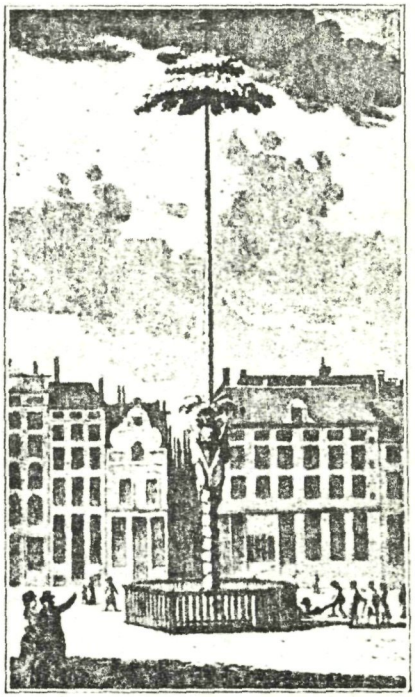

e eerste vrijheidsboom van
9 Januari 1795

LIJST VAN VREEMDE WOORDEN.

aboucheren -(van het Franse aboucher) in gesprek brengen
alteratie - ontsteltenis, ontroering,opschudding
à tout pris - alles wel beschouwd, alles bijeengenomen
conduites - gedrag
confusie - verwarring
contenance - houding, gemoedskalmte, bedaardheid van geest
contrarie - tegengesteld
dan - (bij H.Tromp zeer dikwijls) echter, doch
decharge - ontheffing, kwijting, vrijspreking
domestiquen - bedienden
erreur - dwaling, vergissing
facit - som, uitkomst van een berekening
gerequireerd - verlangd, gevorderd
harangue - toespraak, redevoering
hospes - waard, herbergier
huurcedulle - huurakte, huurcontract
intentie - oogmerk, bedoeling, voornemen
messive (missive) -(ambtelijke) brief
molest - overlast, belemmering
obligatie - verplichting
occasie - gelegenheid
occupatiën - bezigheden
praesident - bedoeld is de president-schepen, de voorzitter van het college van schepenen
praevenieeren - voorkomen,beletten
preuves - bewijzen
recommandeerde - beval aan
refereere - verwijze
reguarde, ten reguarde van - ten opzichte van, met betrekking tot
satisfactie - voldoening, genoegdoening
solliciteere - informere, inlichtingen inwin
spargeeren - betekent vermoedelijk sparen
subordonnantie (subordinatie)- ondergeschiktheid
tauxatie (taxatie) - schatting, raming
volont. - waarschijnlijk afkorting van volontairs: vrijwilligers
vorster - gerechtsbode; opzichter over velden, weiden en andere gemeentegronden

N O T E N.

1. A. Sassen, Eene bladzijde uit de geschiedenis van Helmond. In: Noordbrabantsche almanak voor het jaar 1891, Helmond 1891, blz.393 - 418.
   A.M.Frenken, Helmond in het verleden, deel II, z.pl. ('s-Hertogenbosch) 1929, blz. 196-201.
   J.J.M. Heeren, Geschiedenis van het kasteel-raadhuis en de heren van Helmond, z.pl.('s-Hertogenbosch) 1938, blz. 287 - 291.
   J.J.M. Heeren, Het planten van den Vrijheidsboom te Helmond 21 Feb.1793; De Fransche troepen in Helmond. In krant De Zuidwillemsvaart, resp.d.d. 20 februari 1932 en 2 april 1932.
   J.J.F. de Waal, Gedraai en intriges. In rubriek "Uit de Stadscomme " van het Helmonds Dagblad d.d. 19 augustus 1982.

2. Gemeentearchief Helmond. Collectie Wesselman van Helmond, voorlopig inv.nr.1716.

3. Gemeentearchief Helmond. Collectie Wesselman van Helmond, voorlopige inv.nrs. 1694 en 1716.

4. Vermoedelijk is hiermee bedoeld mr. W.G.J. baron van Rhemen van Rhemenshuizen, geboren te Vollenhove in 1757 en overleden te Zutphen in 1827. Hij was van 1785 tot 1794 onder meer raad en rentmeestergeneraal der Domeinen van stad en Meierij van 's-Hertogenbosch.

5. Een grosse is een in het net, met grote duidelijke letters gesteld en voor conformiteit gewaarmerkt afschrift van een officieel stuk; in tegenstelling met een minuut, die het vastgestelde ontwerp van een voor uitreiking of verzending bestemd exemplaar van een ambtelijk geschrift is.

6. Waarschijnlijk is hier bedoeld mr.H.van Moorsel, gedoopt te Helmond op 13 april 1757 en overleden te Heeze op 31 juli 1830. Hij was een leidinggevend patriot te Helmond, waar hij tevens advocaat was.

7. H.Tromp gebruikt het voegwoord "dan" zeer vaak tegenstellend in de betekenis van "echter" of "doch".

8. Een gedeelte van de tekst is hier verdwenen; er zit een gat in de brief.

9. Waarschijnlijk is hier bedoeld Wesselmans zakenrelatie makelaar N. Montauban Swijndregt uit Rotterdam, met wie hij - althans in 1814 - handelde in klaverzaad.

10. Bedoeld is hier A.S.W. Plencker, de echtgenote van C.F. Wesselman, de heer van Helmond.

11. Hier begint de minuut van de brief die C.F. Wesselman op 1 juni 1793 aan de secretaris van Helmond H.Tromp schreef.

12. In het kasteel bevond zich vroeger een kapel, welke waarschijnlijk tot 1781 als zodanig dienst heeft gedaan. Van 1961 tot 1980 was in deze ruimte de werkkamer van de burgemeester van Helmond.

13. Lespina of Lespine was de commandant van een deel van het Franse 3de regiment cavalerie dat Helmond binnentrok. Met Charles is de enige zoon van de heer van Helmond bedoeld, de latere districtscommissaris. Hij was op 19 februari 1780 in Utrecht geboren. Sinclode was een der Franse officieren. Redenbacher, verder veelal aangeduid als de heer R., was de gouverneur van de kinderen van de heer Wesselman.

14. Jan van der Wallen was geruime tijd kastelein in het stadhuis van Helmond, waar hij ook woonde. Hij stierf in september 1789.

15. Petrus van Brussel, gedoopt te Helmond op 22 februari 1764 en overleden te Helmond op 4 september 1844, was een groot tegenstander van C.F.Wesselman, de heer van Helmond. Hij was herbergier en schoenmaker en werd in 1795 door de volksstem gekozen tot drossaard van Helmond. C.F.Wesselman wilde P. van Brussel niet als drossaard erkennen, omdat hij daardoor als eigenaar der heerlijkheid Helmond het verlies van zijn aanstellingsrecht zou toegeven. Later werd P.van Brussel nog schout-civiel van Helmond en Aarle-Rixtel.

16. Met protest. is hier de protestantse bevolking van Helmond bedoeld, die er wel een minderheid vormde maar toch de belangrijkste functies bekleedde.

17. Met "jongenheer" is Charles, de reeds vermelde enige zoon van de heer van Helmond, bedoeld.

18. Dr.Petrus Franciscus Guljé, gedoopt te Valkenswaard op 21 april 1749 en overleden te Helmond op 25 juli 1810, was arts te Helmond en tevens een vooraanstaand patriot, die in 1798 een belangrijke rol zou spelen in de Nationale Vergadering.

19. Hoewel in de oorspronkelijke tekst duidelijk "borsten" staat, is er „barsten" bedoeld. Aldus citeert ook J.Heeren dit woord op blz.289 van zijn in noot 1 aangehaalde werk over het kasteelraadhuis en de heren van Helmond.

20. Bruynaarts (Carolus Franciscus Breynaerts), gedoopt te 's-Hertogenbosch op 13 oktober 1742 en overleden te Helmond op 1 juni 1817, was sinds 26 september 1789 herbergier in het stadhuis te Helmond.

21. J.C.Kuffers was de laatste protestantse vorster (1784-1801) van Helmond.

22. De "jongejuffrouw" was een van de twee dochters van de heer C.F. Wesselman en zijn vrouw A.S.W. Plencker. De oudste van de twee heette Daniëlla, geboren te Amsterdam op 21 januari 1774, de jongste heette Henriëtte Wilhelmina, geboren te Helmond op 11 april 1783.

J.J.F.de Waal.

DE BEGINJAREN VAN DE HELMONDSE MACHINEFABRIEK BEGEMANN (1871-1889)

G. van Hooff

DE OPRICHTING:

In 1871 begint een uit Mönchen-Gladbach afkomstige ondernemer met de stichting van een ijzergieterij in Helmond. De motieven van deze ondernemer, Gustaaf Brückenhaus, om zijn bedrijf nu speciaal in Helmond te vestigen zijn ons onbekend. Misschien is zijn keuze mede geïnspireerd door de vele kontakten van de Helmondse textielnijverheid met het Duitse textielcentrum Mönchen - Gladbach. In iedergeval bood Helmond gelegen aan spoor- en kanaal redelijk gunstige aan- en afvoerroutes. Dat was wel belangrijk omdat de voornaamste grondstoffen , ijzer en kolen van ver aangevoerd moesten worden, terwijl een deel van de afzet buiten de beperkte markt die Helmond e.o. bood plaats zou moeten vinden. Daarnaast bood de groeiende industriële nijverheid te Helmond , met haar snel toenemende gebruik van stoomkracht en mechanische apparatuur, een goede uitgangsbasis. Over de persoon Brückenhaus zijn verder weinig nadere gegevens (1), zo komt b.v. zijn naam niet voor in de economische geschiedschrijving van Gladbach in de 19e eeuw.(2) Wat de keuze-gronden voor zijn vestiging in Helmond ook geweest moge zijn, deze Brückenhaus koopt op 5 augustus 1871 van de Helmondse (kasteel) heren Wesselmann twee percelen weiland gelegen langs de Zuid-Willemsvaart. (3) Deze weilanden liggen op dezelfde hoogte als het kasteel aan de overkant van de Zuid-Willemsvaart en hebben voordien gediend als bleek voor de weverij Wesselmann, Bogaerts en Sanders. Door de ontbinding van deze vennootschap en de invoering van de kunstbleek waren de weilanden echter voor hun oude doel

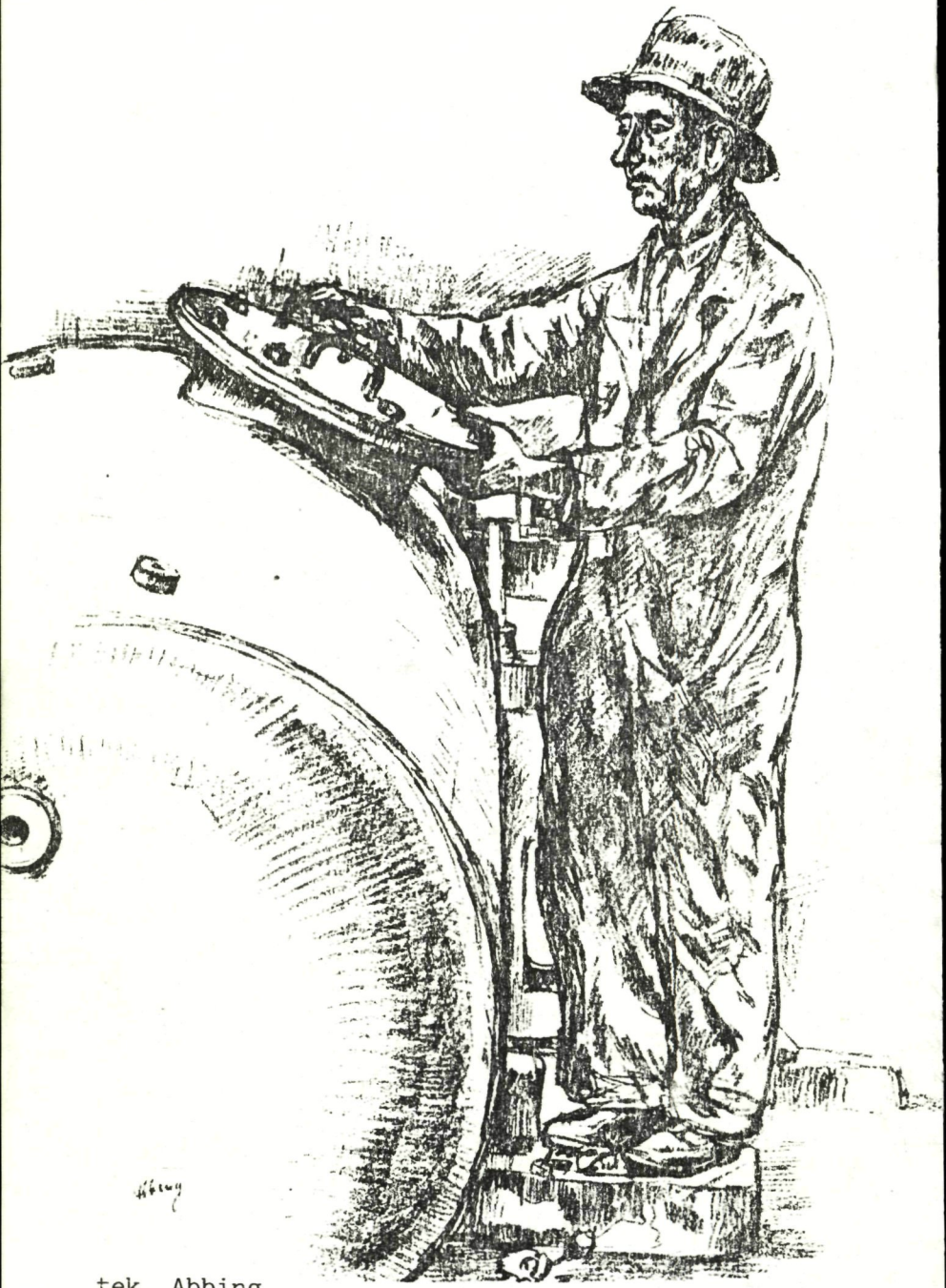

30 tek. Abbing Costructiebankwerke
kalender Begemann 1942 (GAH)

overbodig geworden. De heren Wesselmann, die in die periode niet meer actief in het Helmondse bedrijfsleven zaten, hielden hun inkomsten op peil door o.a. hun terreinen successievelijk te gelde te maken. Voor de industrie was een terrein langs het kanaal, dé vervoersweg toen, natuurlijk een aantrekkelijke vestingsplaats.

De bouw van de ijzergieterij wordt in de loop van 1872 voltooid, om in de zomer in gebruik genomen te worden. (4) Brückenhaus houdt echter niet lang zijn schepping in eigen bezit: vlak vóór de jaarwisseling 1872/1873 doet hij het bedrijf over aan een vennootschap van twee heren Jacobus van Hoorn en Egbert Haverkamp Begemann . (5) De transactie waarbij een totaal bedrag van f.24.000 gemoeid is, omdat naast het gieterij-gebouw ook de daarin aanwezige roerende goederen, zoals draai- en schaafbanken, een boormachine, grondstoffen en de op dat ogenblik onder handen zijnde werktuigen met een totale verkoopwaarde van f.13.200.

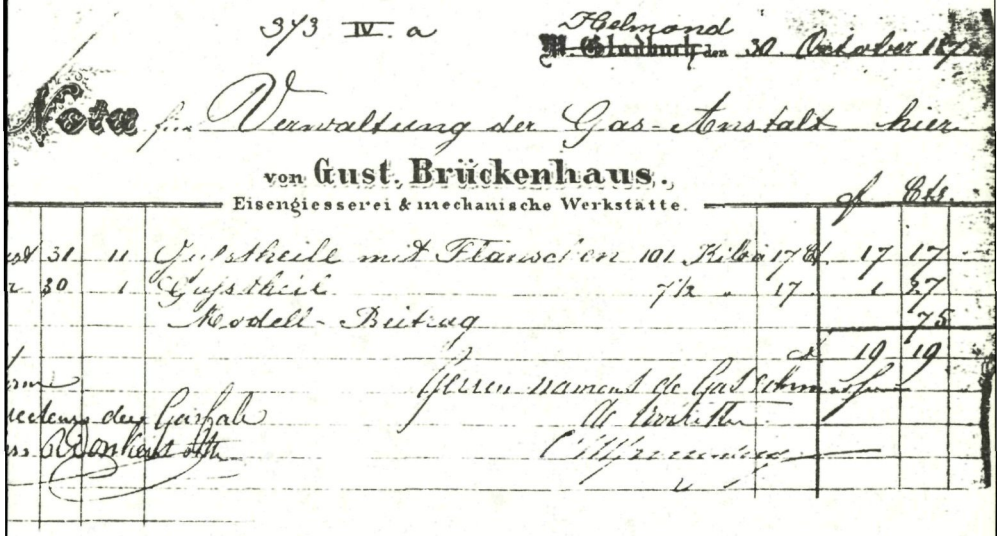
3/3 IV. a

Helmond ~~M. Gladbach~~ am 30. October 18[illegible]

Nota für Verwaltung der Gas-Anstalt hier

von Gust. Brückenhaus.

Eisengiesserei & mechanische Werkstätte.

[illegible]	31	11	Gußtheile mit Flanschen	101	Kilo	17	Ct.	17	17				
[illegible]	30	1	Gußtheil			7½	"	17	1	27			
			Modell-Beitrag							75			
									19	19			
[illegible]			Gleichen Namens der Gas Actien										
[illegible]			Gesellschaft										
[illegible]			Brückenhaus										

Briefhoofd 1872 (GAH, Bijl.Rek. 1872)

De nieuwe eigenaars gaan voortvarend te werk. In 1873 wordt het fabrieksgebouw vergroot.(5) Werd in 1872 al gemeld dat de producten schijnen te voldoen (7) het jaar daarop worden ze volgens het verslag van de Kamer van Koophandel geprezen, en meldt hetzelfde verslag dat Van Hoorn en Begemann voor het buitenland werken.(8) Naast de al aanwezige locomobiel van 4 P.K. wordt er in 1873 nog een verplaatsbare stoommachine, nu van 6 P.K., geïnstalleerd. (9) Deze stoomwerktuigen dienen voor het in werking brengen van de draaibanken e.d. Of zij ook dienst deden bij het gieten (aandrijving blaasbalgen e.d.) is onbekend.

In 1874 wordt de vennootschap tussen Van Hoorn en Begemann alweer ontbonden: Begemann koopt van Hoorn uit. (10) Deze krijgt het recht op de nog uitstaande vorderingen van het bedrijf (à ƒ.12.600) en contant geld ter waarde van ƒ.8.400.Begemann houdt de fabriek en inboedel. die op dat moment op eenzelfde totaalbedrag wordt getaxeerd.

Briefhoofd 1872 (GAH, Bijl.Rek. 1872)

E.H. BEGEMANN ALS ALLEENEIGENAAR (1874-1889)

Begemann verlegt het zwaartepunt van de produktie steeds meer naar de machinebouw- en het constructiewerk. In 1875 wordt de eigen gieterij zelfs gesloten. Een werktuigkundige uit Den Haag, Phil.Joh.Willem Feith, koopt een nabijgelegen stuk grond en begint daar een ijzergieterij waar hij, volgens contract voor Begemann maar ook voor anderen giet.(11) Naast de vervaardiging van werktuigmachines als draaibanken, schaaf- en boormachines (12) wordt nu ook de produktie van stoommachines (vanaf 1875) stoomketels (vanaf 1878 centrifugaalpompen) Deze nieuwe produkten verdringen al gauw de oorspronkelijke.

(46 IV a) N: 301

GIETERIJ & MACHINE-FABRIEK
SPECIALITEIT
IN
ERKTUIG MACHINES
MAGAZIJN
VAN
INDIA-RUBBER
EN
RIEKS-BENOODIGDHEDEN

Helmond, 31 December 1873.

De Heer Adolphe Gerfabrikant te Helmond

debiteert van Hoen & Begemann

voor aan Uwl verkocht op 3 maanden ~~zo Contant met korting~~

1873				
Augustus	20.	Zeeuwsch Linoleum [illegible]	3.42	
"	26.	Twee schilderschilderstaken 24 [illegible]	4.32	
"	"	Telephoneetsfraaijer [illegible]	5.—	
Augustus	28.	" " " " " [illegible]	2.50	
				15.24

Conform
De Directeur der Gerfabriek
Henri Begemann

Voor ontvangen
De Boekhouder
C. Wijnveldt

Voor ontvangen van de Gemeente en Waterleiding van Helmond in [illegible] op de [illegible] 1874
De Ontvanger
J. E. Dunger

De Boekhouder
C. Wijnveldt

Briefhoofd 1873 (Archief Begemann)

(vanaf 1879) en constructiewerken ter hand genomen.(13) In 1875 worden de gebouwen belangrijk uitgebreid (14) en vijf jaar later, in 1879/1880 wordt er een bijbouw opgericht voor het vervaardigen van machinerieën van zeer grote omvang.(15) Weer vijf jaar later in 1885 komt er een achtergebouw voor het constructiewerk als stoomketels, bruggen en plaatwerken.(16) Van een bepaalde standaardproduktie is in die tijd zeker nog geen sprake, wat moge blijken uit het hierna volgende overzicht van door Begemann uitgevoerde werk in de periode 1873-1888, voor zover we dit hebben kunnen achterhalen. In een tweede stuk hopen we nader in te gaan op de persoon Begemann en de financiële ontwikkelingen van het bedrijf.

In het voorgaande verhaal is vermeld dat Begemann al na enkele jaren zaken tot in het buitenland deed. In de eerste jaren had het bedrijf echter ' alleen in de plaats zelve en in de omtrek geregelde afnemers' (31) De fabriek hield zich eind 1873 naast ' alles wat tot het machinevak behoort, uitgezonderd stoommachines, landbouwwerktuigen en zware gietstukken ', hoofdzakelijk bezig met gietwerk voor en het vervaardigen van draaibanken en boormachines. De combinatie gieterij/werktuigapparatenfabriek was voor dit beginnende bedrijf, gezien de technische en economische mogelijkheden, een goede keuze: een groot deel van de onderdelen voor de draaibanken, boormachines en nieuwe produkten als kantoorpersen en strosnijders bestond uit (zwaar) gietwerk, dat dus in eigen bedrijf vervaardigd kon worden. Het monteren daarvan was redelijk eenvoudig, alleen het fijn mechanische gedeelte van de boormachines en draaibanken zal wat meer geavanceerde produktietechnieken gevraagd hebben, hoewel de toenmalige nauwkeurigheidseisen veel minder streng waren dan tegenwoordig. De boormachines werden standaard in drie afmetingen geleverd. De kleine formaten (boorgaten van Ø 2 cm. en 3½ cm.) waren vnl. bestemd voor smederijen het groot formaat (6 cm, boorgat) voor machinefabrieken e.d. Het produktiepakket bestond dus voor het grootste deel uit standaardprodukten, belangrijk i.v.m. de produktiekosten (denk alleen al aan de investeringen voor de gietmallen, waarvan de waarde in

IV. 6. N° 86

E. H. BEGEMANN. — HELMOND.

IJZERGIETERIJ EN MACHINEFABRIEK.

Specialiteit van Machines ter Bewerking van Metalen.

Draaibanken, Schaafbanken, Steekbanken, Boormachines voor Hand- en Stoomkracht, Horizontale Cilinder-Boorbanken, Scharen en Ponsen, Buigmachines voor breede Wielbanden, Parallel-Bankschroeven, Boorbeugels, Snij-ijzers enz. enz.

REKENING voor den Heer Gemeente Gasfabriek Helmond

1876. Helmond, den 1 Mei 1876

Briefhoofd 1876. (GAH, Bijl.Rek.1876.)

1873 op f.3000 geschat werd, twee keer zoveel als alle gereedschappen !), waarvoor in Nederland, c.q. de eigen omgeving, een redelijk uitgebreide afzetmarkt bestond. Want, zoals Begemann zelf schrijft: ' elke reparatiewerkplaats van een fabriek heeft wel een boormachine nodig. '

Begemann is hiermee een van de weinige 19e eeuwse Nederlandse producenten van werktuigmachines geweest. Hij is echter vrij gauw overgestapt op de vervaardiging van technisch moeilijkere en grotere werken. Over het hoe en waarom van deze produktie-omschakeling zijn (in het bedrijfsarchief) wellicht nog gegevens te achterhalen. Begemann schuwde duidelijk niet om met voor hem nieuwe produkten en technieken aan de slag te gaan. Zo schrijft hij in op de opdracht voor een gashouder voor de gemeentelijke gasfabriek te Helmond. Deze inschrijving wordt hem als laagste inschrijver, echter slechts aarzelend gegund omdat Begemann zoiets dergelijks nog nooit gemaakt heeft. Het geleverde werk voldoet echter goed aan de gestelde verwachtingen (32). Ook de vervaardiging van b.v. stoommachines al na vier jaar na de bescheiden start van het bedrijfje en de aanpak van de produktie van grote pompen met een voor Nederland ongekende capaciteit. wijst erop dat het bedrijf openstond voor nieuwe technieken. Dat daarbij

ook nog kwalitietswerk werd geleverd verklaart mede het sukses van het bedrijf.
Dit laatste blijkt o.a. uit de suksessen op tentoonstellingen. De inzending op de tentoonstelling te Arnhem in 1879 is zelfs een direkte aanleiding tot het predicaat KONINKLIJKE. KONING WILLEM III is zo enthousiast over het drijfwerk, volgens eigen systeem van Begemann, dat hij E.H. Begemann tijdens het slotbanket deze onderscheiding toezegt. (33) Zo zijn er bijvoorbeeld ook enthousiaste berichten over de pompmachines van Begemann: de in 1886 geleverde pompen in de Noordschans overtreffen veruit de eisen in het bestek qua opvoerhoogte en volume van waterverplaatsing, en dat bij een zuinig energieverbruik. (34) Elders hoop ik uitvoeriger op de produkten en de ontwikkeling van het produktiepakket van Begemann in te gaan.

E. H. BEGEMANN. — HELMOND.

IJZERGIETERIJ EN MACHINEFABRIEK.

SPECIALITEIT VAN MACHINESTER BEWERKING VAN METALEN.

STOOMWERKTUIGEN, DRIJFWERKEN, STOOMPOMPEN.

Rekening voor den Heer Vereeniging Concordia Helmond

1880. ~~Dr. mijne tralie~~

maart	22/29	In orde maken van het tonnel en verstellen maken tetralie daargestelt en weggenomen door de modelmaker	f 1
maart	9/10	Bezorgen van ouren hout	1

Briefhoofd 1880 (Archief Begemann)

DE PRODUCTEN.

1873 : boormachines, draaibanken, kantoorpersen, (strosnijders) (17)

1874 : (expositie te Amsterdam) handboormachines, draaibank met wisselraderen, bovendrijfwerk. (18)

1875/
1876: stoommachines, voettrapbanken, lintzagen, pompen, knipmachines, drijfwerk. (18a)

1877 : gashouder voor de gasfabriek te Helmond.(19)

1878 : stoomketel .(18a)

1879 : centrifugaalpomp voor het gemaal te EDAM (Waterschap ' De Zeevang ')(20)
(tentoonstelling te Arnhem)(20)
- stoommachine
- zelfsmerende lagers.
inrichting diverse diamantslijperijen te Amsterdam. (21)

1882 : geheel stalen constructie voor kookhuis fabriek ' De Leeuw ' te Amsterdam. Watertanks voor Alkmaar en Gorinchem, centrifugaalpomp voor gemaal ' De Klundert ' (Bloemendaal)(22)

1883 : (internationale tentoonstelling te Amsterdam) levering drijfkracht Duits/Engelse afdeling en alle geëxposeerde machines verkocht; inrichting margarinefabriek te Stettin (23).

1884 : werktuigen voor de eerste electrische diamantslijperij te Amsterdam. (24)

1885 : afsluiters en brandkranen voor gemeente Rotterdam , (25) stoommachine voor Zaanlandse Waterleiding. (26)

1886 : leveranties voor uitbreiding gemeentelijke gasfabriek te Rotterdam (27)

stoommachines en pompen voor de drie Stoomgemalen Noordschans, gemeente Klundert (28) aanlegplaats te Tjilatjap (28a)

1888 : -twee centrifugaalpompen voor waterschap Groot Mijdrecht (29)

-Brug kanaal Amsterdam-Merwede. (30)

N O T E N.

1) Of Gustaaf Brückenhaus zich metterwoon in Helmond heeft gevestigd is de vraag. In het Helmondse bevolkingsregister wordt hij niet ingeschreven.

2) Willy Franken: 'Die Entwicklung des Gewerbes in den Städten Mönchen-Gladbach und Rheydt im 19.Jahrhundert' (Köln,1969, pgs. 178-185

3) Akte Notaris Rovers te Asten, 5 aug.1871. De verkoopsom bedroeg ƒ.4000, waarvan ƒ.1000 direkt te voldoen en ƒ.3000 onder gunstige voorwaarden als hypotheek werd verleend (Kadaster Eindhoven, hypotheken, dl. 263 nr.54)

4) GAH, Verslag K.v.K. 1872, pg.4

5) GAH, Not.Arch.Not.B.Sassen 1872,nos. 131/132 (31 dec.) De vennootschap tussen Van Hoorn en Begemann wordt formeel bevestigd bij akte dd. 24 jan.1873 voor Not.C.J.Carp te Amsterdam en gaat officieel per 1 jan. 1873 in. (A.R.A., depot Schaarsbergen, Archief Kantongerecht Eindhoven, register vennootschappen.)

6) zie noot 4

7) zie noot

8) GAH, Verslag K.v.K. 1873

9) zie noot 8 en GAH, GV 1873/ Ing.stukken 1872 (18 Jan) en 1873 (sept.) 12

10) GAH, Not.Arch. Not.B.Sassen 1874, no.51 (30 juli)

11) " " " " " " 1875, no.47 (2 juni)Feith verkoopt in 1882 de gieterij aan Arnoldus van Loon. In 1896 komt de gieterij weer aan de firma Begemann.

12) G.A.H., Verslag K.v.K. 1875, pg.1

13) GAH., Coll.Kranten, Helmondse Courant,25 febr.1956.Vgl.ook A.P. van Goudoever: 'De ondernemer E.H.Begemann en zijn bedrijf, 1871-1913' (Utrecht, 1967)pg.18

14) zie noot 12

15) GAH, Verslag K.v.K. 1880

16) GAH, Verslag K.v.K. 1885

17) Archief Begemann, map geschiedenis,brief 27 okt.1883 aan J.G.Kratzerstein Amsterdam.

18) Archief Begemann, los nummer van 'St.Eloy', aug.1939:'50 jaren Begemann

18a) A.P. van Goudoever, o.c. pg.18

19) J.Verschueren 'Van Helmont te Helmond'. pg.107

20) zie noot 18

21) GAH., Verslag K.v.K. 1879

22) zie noot 17, overdruk uit Nederlands-Economisch-Cultureel Archief,1956

23) GAH,Verslag K.v.K. 1883
24) GAH,Coll.Kranten, ZWV, 30 juli 1884
25) GAH,Coll.Kranten, ZWV, 17 jan. 1885
26) GAH, Verslag K.v.K. 1885
27) ' De Ingenieur ', 1886, pg. 92
28) ' De Ingenieur ', 1886, pgs.412 en 431
28a) GAH, Coll.Kranten, ZWV, 11 aug. 1886
29) ' De Ingenieur ', 1888, pg. 40 en 1889, pg.244
30) GAH, Coll.Kranten, ZWV, 1888
31) zie noot 17
32) zie noot 19
33) zie noot 17, Helmondse Courant 21 febr. 1956
34) ' De Ingenieur ', 1886, pg. 431

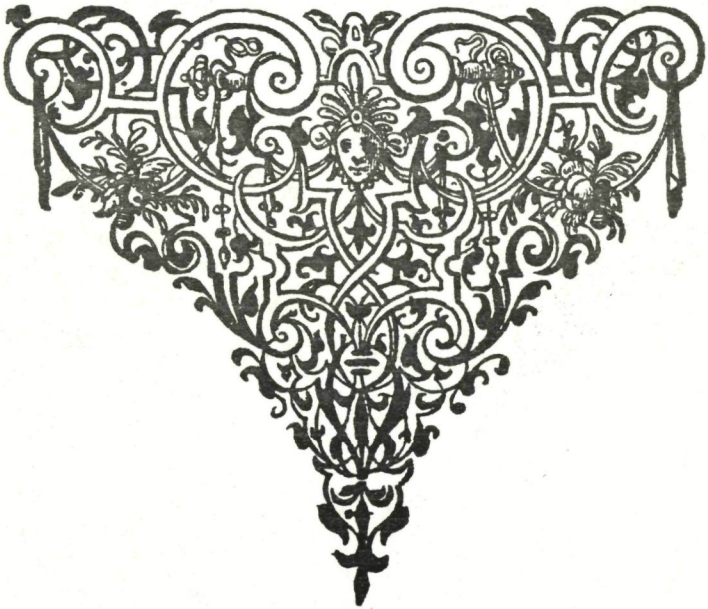

6 JUNI 1893

Jan Zeeuwen

Op zaterdag 10 juni 1893 meldde het driemaal per week verschijnende blad De Zuid-Willemsvaart onder Berichten van de Burgelijke Stand op 6 juni de geboorte van Jan Fentener van Vlissingen, Zoon van Pieter Fentener van Vlissingen en van J.Cornelissen.
Natuurlijk was dat onderwerp van gesprek in de kleine gemeenschap aan weerszijden van De Zuid-Willemsvaart. Niet alleen op het stadhuis aan de Markt, maar ook in banketbakkerij van de Looveren aan de Mierloseweg of bij boekhandelaar Hanneske de Reijdt tegenover de Lambertuskerk.
Expediteur Hoebergen hoorde het nieuws bij Leloup in de Ameidestraat, waar hij een zending hoeden aflever-de. En die had het weer van bakker van Gerwen, die wist te vertellen dat alles goed was afgelopen.
Want cuisinier Lambert Martin had rond zessen in de middag een koude schotel bezorgd en volgens de meid maakten moeder en kind het uitstekend. En dat nieuwtje verspreidde zich zeer snel.
De stamtafel van Herberg De Toelast aan de Markt vernam het nieuws eerst rond achten, toen notaris August Sassen binnenkwam en het gezelschap verwittigde. De gasten, dat waren: Joseph Leloup, uitgever van nieuwsblad De Zuid-Willemsvaart, J.Spoorenberg, grutter uit het Schaepje van 1805, manufakturier J.Schulte, burgemeester van Hoeck, die met brouwer Berings in een geanimeerd gesprek gewikkeld was en last but not least jhr. Adriaan Gilles Wesselman, de beminnelijke spil, waar vaak alles om draaide.
Het fabrikantendom op Markt en Pantoffelstraat was eerst na enkele dagen op de hoogte. Boterkletser Prinzen en fabrikant van Thiel hoorden het in de boekwinkel van van den Burgt, want die drukte de geboorte-aankondigingen en Karel Raymakers werd erop geattendeerd door zijn eerste boekhouder die het nieuwtje had van mulder van Stekelenburg.

HELMOND.
Markt.

Jan den Bok, de gezellige Helmondse ex-veldwachter vernam het onderweg in slijterij Berkers, waar hij un mötje klare haalde tegen alledaagse beslommeringen. Van kastelein Piet Berkers, die in de Kerkstraat bij Jos van der Meulen een fiets had besteld en daar Bert van Dongen en notaris Dijkhoff trof, die het er precies over hadden.
Enfin, na een week was heel Helmond op de hoogte: de wevers en de metaalbewerkers, de mensen van sociëteit Gezelligheid aan de Veestraat, Bernard Bezemer, slager Piet Wilde, de pastoor van de Lambertuskerk en dr. Steijns van de Rijks-H.B.S.
Ook de conducteur van de Bosse Tram, die op zijn dienstreis Helmond-Veghel de details hoorde van kuiper Davids die vaten ging slijten op de dorpen rond de stad.
Die conducteur van de Bosse Tram had vaak alle tijd voor een gezellig gesprek. Want dikwijls liep hij stapvoets vóór de tram, met een rode vlag, om mensen te waarschuwen en ongelukken te voorkomen en hij klampte dan kennissen aan die iets te vertellen hadden.
Stopplaats Schulte op de Markt had zijn voorkeur , want daar trof hij soms kousenbreier Luyben of banketbakker van de Korput.
Zo'n enkele keer de piepjonge André Spoorenberg, die de grootste smul had in de gevatheid van de ravenzwarte conducteur met zijn mimiek en woordspelingen. Daar konden Nol Bots en Toon Hockers ook zo om lachen. Die troffen elkaar niet alleen op de doelen van handboogschutterij Diana, maar ook wel eens op zondagen in mei of juni, als ze per tram ter bedevaart naar Handel gingen. Dan waren de 2 personenrijtuigen overvol en de balcons puilden uit, want ook Helmond voelde een sterke verering voor de moeder Gods. Heel devoot was de heenreis en het misoffer in Handel, maar vaak werd de terugreis benut om op Gemert-kermis de reis te onderbreken en de bloemetjes buiten te zetten. De laatste tram naar Helmond was dan overbezet, zodat veel passagiers, ten einde raad, te voet de terugreis moesten aanvaarden.
Dàt was geen probleem, want er was weer eens hartelijk gelachen en de zorgen waren voor enkele uren vergeten.

Voor even, want achter elke zondag volgde de onvermijdelijke maandag, als begin van de zestigurige werkweek. Weliswaar was in 1891 de encycliek Rerum Novarum verschenen, maar veranderingen hebben tijd van doen.Ofschoon het begin was gemaakt. Hoop in de harten van duizenden arbeiders. Een feit was, dat in de 19e eeuw nauwelijks verbetering mogelijk was.
Die verandering ten goede was er wel, wat het postkantoor betrof. In 1892 werd namelijk het nieuwe aan de Markt geopend.
Architect J.v.d.Putten bouwde het voor rekening van Antoon Prinzen. Het oude aan de Kerkstraat,vrijstaand tegenover het protestants kerkje, deed toen voortaan dienst als Amsterdamse Bank. Vóór de Bank was de Helmondse varkensmarkt, die talrijke boeren uit onze omgeving aantrok. Ook Naris den Turk, de clandestiene geitenslachter en huidenhandelaar, die angstvallig al die concurrentie aanschouwde, want de vleesvoorziening behoorde ook tot zijn terrein, ten dele althans. Soms sleet Naris zijn dierenhuiden aan Fritske Stevens, de leerlooier die aan het einde van de Watermolenwal zijn bedrijf uitoefende, schuin tegenover Ramaer. Vóór Frits' huis stroomde een beekje, waarin hij de huiden waste en spoelde. Tussen de fabriek en Frits' werkplaats stroomde de Ameide, een tak van de Aa, die eerst in de dertiger jaren werd overkluisd. In 1893 was daarvan nog geen sprake en vanaf Groenewoud, de beide wallen, de Ameidewal en langs het nieuw postkantoor stroomde de Ameide en verspreidde een hinderlijke geur. Dat kwam weleens ter sprake in De Korenbeurs aan de Markt,langs St.Lambert, waar Egbert Haverkamp Begemann zoms zakelijke besprekingen had of zo maar een klaartje nuttigde voor de gezelligheid.
Want amicaal zijn, daar hield hij van. Niet voor niets werd uit zijn Begemann-mensen een fanfare geformeerd, die in later stadium de naam Helmonds Muziekcorps zou dragen. Ook kwam in zijn bedrijf, zowat als eerste in Nederland, een soort ziekteverzekering tot stand,die voorzag in een uitkering tijdens ziekte van arbeiders. Een echte Begemann-verwenning !
Hij was evenals Carp, van Vlissingen, Ramaer en Kaulen één van de protestante patroons, die in Helmond het

klimaat voor een industrialisatie gunstig vonden. Die geluiden waren ook tot de protestante bankier Frederik Philips doorgedrongen en hij deed pogingen zich hier te vestigen. Jammergenoeg gingen B en W van Helmond niet op zijn voorstellen in en wezen ze af.
'Ze wille hier nog roomser zijn dan in Rome', moet Egbert Haverkamp Begemann gezegd hebben. Ook de agitatie van de clerus tegen de Rijks-H.B.S. was een vreemde zaak. Immers in eerste instantie hadden burgemeester v.d. Dungen en de fabrikanten o.l.v. Bots zich bijzonder ingezet om middelbaar onderwijs hier te krijgen. En goedkeuring-vestiging waren amper achter de rug of de verdachtmakingen begonnen. Mede hierdoor was een tijdlang van opheffing sprake. Gelukkig ging dit niet door en een misstap bleef onze stad bespaard.

Dàt waren allemaal geluiden die in 1893, het geboortejaar van Jan Fentener v.Vlissingen werden gehoord.Ook in café de la Post van Jan Pellemans, in café de Zwarte Ruyter aan het Binderseind, in hotel Bruxelles aan de Heuvel of bij de stadspomp tegenover apotheek van Hoeck.
Want waar mensen komen, wordt gepraat. Over mensen die overlijden en geboren worden, of over levenden, die soms rare stuipen uithalen.
Ondanks de ellende en de nood. Want de nood was in voorbije tijden groot geweest, maar onze mensen droegen die niet uit. In eigen kring wel of op de preekstoel in de kerk. Immers vaak kwam daar de armoede ter sprake en dan troostte de pastoor 95 pct. van de kudde met het stereotype gezegde:, De ermste mense zin de gelukkigste van onze parochie.....!'
Daar kon men het dan weer een week mee doen. Maar juist in die week werd de pastoor aan zijn eigen woorden herinnerd. Want toen hij enkele dagen later op de smalle stoep van het Binderseind Pruimke Links bijna tegen het lijf liep, informeerde hij gehaast, 'En hoe is het Sjaak?. Waarop Pruimke gevat repliceerde: , Ge zal ut nie geleuve, munheier pastouer, mar ik wor mé dun dag gelukkiger....!.